

ІНСТРУМЕНТИ ГОСПОДАРСЬКОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИРІВНЮВАННЯ ПРОСТОРОВО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

© 2016 **ВАСИЛЬЦІВ Т. Г., ЛУПАК Р. Л.**

УДК 332.122:338.43:65.012.8:316:33(477)

Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Інструменти господарського механізму розвитку сільських територій як передумова вирівнювання просторово-територіальних диспропорцій соціально-економічної безпеки України

Доведено актуальність використання інструментів, що дозволяють у короткому періоді вирішити низку господарських проблем у сільській місцевості і, таким чином, вирівняти просторово-територіальні диспропорції соціально-економічної безпеки України. Визначено системні проблеми, що перешкоджають розвитку економіки сільських територій та створюють загрози соціально-економічній безпеці держави. Ідентифіковано напрями (організаційно-економічний, фінансово-інвестиційний, логістичний) та інструменти господарського механізму забезпечення розвитку сільських територій в умовах вирівнювання просторово-територіальних диспропорцій соціально-економічної безпеки України. Виділено досвід країн – членів ЄС у розвитку сільських територій.

Ключові слова: сільські території, соціально-економічна безпека, просторово-територіальні диспропорції, інструменти господарського механізму.

Табл.: 1. Бібл.: 12.

Васильців Тарас Григорович – доктор економічних наук, професор, заступник директора Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Львові (вул. Братів Тершаківців, 2, Львів, 79005, Україна)

E-mail: tgvas@mail.ru

Лупак Руслан Любомирович – кандидат економічних наук, доцент, доцент, кафедра економіки, Львівський торговельно-економічний університет (вул. Туган-Барановського, 10, Львів, 79005, Україна)

E-mail: economist_555@mail.ru

УДК 332.122:338.43:65.012.8:316:33(477)

Васильцев Т. Г., Лупак Р. Л. Инструменты хозяйственного механизма развития сельских территорий как предпосылка выравнивания пространственно-территориальных диспропорций социально-экономической безопасности Украины

Доказана актуальность использования инструментов, которые позволяют в коротком периоде решить ряд хозяйственных проблем в сельской местности и, таким образом, выровнять пространственно-территориальные диспропорции социально-экономической безопасности Украины. Определены системные проблемы, препятствующие развитию экономики сельских территорий и создающие угрозы социально-экономической безопасности государства. Идентифицированы направления (организационно-экономическое, финансово-инвестиционное, логистическое) и инструменты хозяйственного механизма обеспечения развития сельских территорий в условиях выравнивания пространственно-территориальных диспропорций социально-экономической безопасности Украины. Описан опыт стран – членов ЕС в развитии сельских территорий.

Ключевые слова: сельские территории, социально-экономическая безопасность, пространственно-территориальные диспропорции, инструменты хозяйственного механизма.

Табл.: 1. Библ.: 12.

Васильцев Тарас Григорьевич – доктор экономических наук, профессор, заместитель директора Регионального филиала Национального института стратегических исследований в г. Львове (ул. Братьев Тершаковцев, 2, Львов, 79005, Украина)

E-mail: tgvas@mail.ru

Лупак Руслан Любомирович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики, Львовский торгово-экономический университет (ул. Туган-Барановского, 10, Львов, 79005, Украина)

E-mail: economist_555@mail.ru

UDC 332.122:338.43:65.012.8:316:33(477)

Vasylytsiv T. G., Lupak R. L. The Tools of the Economic Mechanism for Development of Rural Areas as a Precondition for Leveling the Spatio-Territorial Disparities in the Socio-Economic Security of Ukraine

The article proves the relevance of using the tools that will provide in a short period solving a number of economic problems in the rural areas and thus leveling the spatio-territorial disparities in the socio-economic security of Ukraine. The systemic problems that hinder the development of rural economy and create threats to the socio-economic security of the State have been determined. The article identifies the directions (organizational-economic, financial, investment, logistics) and the tools of the economic mechanism for development of rural areas in the context of leveling the spatio-territorial disparities in the socio-economic security of Ukraine. The experience of the EU Member States in the development of the rural areas has been described.

Keywords: rural areas, socio-economic security, spatio-territorial disparities, tools of economic mechanism.

Tbl.: 1. Bibl.: 12.

Vasylytsiv Taras G. – D. Sc. (Economics), Professor, Deputy Director of the Regional Branch of National Institute for Strategic Studies in Lviv (2 Bratav Ter-shakivtsiv Str., Lviv, 79005, Ukraine)

E-mail: tgvas@mail.ru

Lupak Ruslan L. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics (10 Tuhon-Baranovskoho Str., Lviv, 79005, Ukraine)

E-mail: economist_555@mail.ru

Розвиток сільських територій ускладнюється низкою проблем, які не дозволяють зберегти сільські населені пункти та забезпечити їх об'єктами со-

ціальної інфраструктури відповідно до визначених соціальних стандартів та нормативів, підвищити рівень ефективної зайнятості та доходів сільського населення, розвинути транспортне сполучення, житлове та комунальне господарство, поліпшити побутове обслуговування, забезпечити формування ємності та створити інфраструктуру внутрішнього аграрного ринку. Крім того, з

Публікація містить результати досліджень, проведених за грантом Президента України за конкурсним проектом Ф-63 Державного фонду фундаментальних досліджень.

кожним роком їх кількість лише збільшується, а обсяг відповідних ресурсів для вирішення проблем постійно зменшується, ускладнюється доступ до них і використовується неефективно. Усе це створює загрози соціально-економічній безпеці держави, зростають просторово-територіальні диспропорції в її забезпеченні, ускладнюється регулювання економіки і, в підсумку, несистемно, розбалансовано відбувається розвиток держави.

Важливо віднайти механізми та інструменти, використання яких дозволить у короткому періоді вирішити означені проблеми в сільській місцевості і, таким чином, вирівняти просторово-територіальні диспропорції соціально-економічної безпеки України. При цьому сільські території та їх громади слід розглядати як платформу для здійснення процесів диверсифікації економіки держави та забезпечення її сталого розвитку.

Різним аспектам розвитку сільських територій приділено багато уваги у працях вітчизняних і зарубіжних науковців – В. Гейця, М. Гилки, Т. Гоголя, С. Горлова, Ю. Губені, Д. Дарвента, Т. Дудар, Д. Замятіна, В. Збарського, А. Ключника, М. Малік, В. Мацібори, О. Онищенко, К. Шаптала та ін. Проблеми забезпечення соціально-економічної безпеки України та їх вплив на економіку сільського господарства досліджують В. Бойко, В. Борщевський, О. Власюк, В. Волошин, О. Іляш, Я. Качмарик, М. Мельник, Г. Черніченко та ін.

Проте особливості процесів забезпечення соціально-економічної безпеки держави, збільшення їх просторово-територіальних диспропорцій, повільне реформування місцевого самоврядування, відсутність реальних джерел відновлення економіки сільської місцевості, занепад і висока зношеність їх соціальної та комунальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи та відмирання сіл потребують застосування механізмів та інструментів, що здатні активніше розпочати реалізацію проектів розвитку сільських територій. Відтак, такі території повинні перетворитись на привабливі об'єкти інвестування та впровадження інноваційних технологій, а їх просторове розміщення відбуватиметься виходячи з принципів економічної ефективності, формування демографічно-відтворювального і трудового потенціалу, розвитку інфраструктури аграрного ринку.

Метою статті є обґрунтування інструментів господарського механізму розвитку сільських територій в контексті вирівнювання просторово-територіальних диспропорцій соціально-економічної безпеки України.

Про важливість розвитку економіки села свідчить низка процесів, що не можуть без відповідної підтримки відбуватися на рівні держави, та їх неефективність вагомо впливає на національну безпеку. Зокрема вкрай важливою є участь жителів села у розвитку аграрного сектора, який забезпечує продовольчу безпеку та незалежність держави, формує 17% ВВП і близько 60% фонду споживання населення України.

Очевидно, що сільські території завжди були тією точкою опори, на яку спирається вся галузь сільськогосподарського виробництва. Зокрема, у галузі зайнято більше 4 млн осіб із числа сільського населення, що більше 30% від їх загальної кількості. Але за останні

роки ситуація докорінно змінилася. Сільське населення з року в рік зменшується, з мап зникають села, а самі особисті селянські господарства втрачають минулі джерела прибутку [5; 7].

Сьогодні в сільській місцевості сформувалася значна кількість негативних тенденцій, які є довготривалими, їх вирішення відбувається повільно та потребує залучення значних ресурсів і призводять до зростання просторово-територіальних диспропорцій у забезпеченні соціально-економічної безпеки держави. Так, системною проблемою сільських територій України слід вважати моральну і фізичну зношеність об'єктів комунальної інфраструктури. Протягом багатьох років об'єкти комунальної інфраструктури сільських територій не фінансуються належним чином, що призводить до їх занепаду та руйнування. Притаманне періоду планово-адміністративної економіки інвестування та фінансове забезпечення цих об'єктів з бюджетів колгоспів і радгоспів порушилося після їх реорганізації. Натомість альтернативного господарського механізму впроваджено не було. До того ж, сільські території окремих регіонів України відрізняються географічними умовами (гірським рельєфом, малоземельністю), що ускладнює розбудову об'єктів соціальної інфраструктури.

Гальмує розвиток сільських територій занепад їх соціальної інфраструктури, погіршення якості людського капіталу. Безконтрольність діяльності об'єктів соціальної та комунальної інфраструктури села часто призводила до зміни профілю їх роботи, спричинила перехід до фінансування насамперед за рахунок отримання орендної плати від сторонніх організацій, розташованих у їхніх приміщеннях (зокрема – у приміщеннях сільських клубів, бібліотек, дитячих садків тощо). Як правило, такі кошти не спрямовувалися на розвиток відповідних об'єктів, а часто – просто розкрадалися.

Водночас, мережа закладів соціальної інфраструктури та культурного комплексу сільських населених пунктів з кожним роком зменшується, що негативно впливає на отримання належної медичної допомоги для селян, якісні освітні послуги, не дозволяє урізноманітнювати проведення дозвілля і, у підсумку, призводить до стрімкого зниження якості людського капіталу.

Негативно, що економічний розвиток сільських територій є монофункціональний. В основному домінує сільське господарство, що призводить не лише до зниження рівня доходів сільського населення, зумовлюючи вельми низький рівень його життя, але й унеможлиблює повноцінну реалізацію особистого потенціалу. Причиною такої ситуації є відсутність дієвих програм державної підтримки підприємницьких ініціатив та інноваційних ідей на селі, належних можливостей для професійної перепідготовки та перекваліфікації мешканців сільських територій, недоступністю інформаційного забезпечення розвитку несільськогосподарських видів діяльності у сільській місцевості.

Крім того, на сільських територіях вирішення економічних завдань відбувається в основному через призму проблем аграрного сектора економіки. Отже, обмежуються перспективи акумулювання достатньої

кількості інвестиційних ресурсів у сільській економіці, у тому числі з метою реалізації інвестиційних проектів інноваційного спрямування.

Іншим негативним аспектом розвитку економіки сільських територій є низький рівень адміністративно-управлінської спроможності органів місцевого самоврядування. Так, надмірна бюджетна та адміністративна централізація супроводжується постійним дефіцитом і перманентною дотаційністю більшості сільських бюджетів. Це призводить до неспроможності органів місцевого самоврядування сільських територій акумулювати достатню кількість інвестиційних ресурсів для реалізації програм інноваційного розвитку інфраструктури села, а також унеможливає якісну їх підтримку інновацій у аграрному та інших секторах економіки сільських територіях.

Поряд з цим відсутня координація у функціонуванні різних складових сільської економіки. Натомість сільські територіальні громади виявляються фактично відірваними від процесів стратегування та програмування розвитку сільських територій. Як наслідок – втрачається синергетичний ефект, який має особливо важливе значення для інноваційного розвитку сільської економіки [1; 6; 8; 9, с. 46–65].

Також виділимо інші думки вітчизняних науковців щодо проблем у розвитку економіки сільських територій. Так, у праці [2] до відповідного переліку відносять такі: відсутність системної законодавчої та нормативної бази розвитку сільських територій; недосконале формування достатньої податкової бази на місцях; відсутність стандартів забезпеченості сільських територій необхідними об'єктами соціальної інфраструктури, продуктами харчування, доступом до культурних цінностей; відсутність у населення країни розуміння важливості розвитку сільських територій на основі сільського господарства.

У програмних загальнодержавних документах [7], окрім розглянутих вище, вказуються такі проблеми:

- ✦ невідповідність програм реформування економіки сільського господарства і результатів їх виконання визначеним соціальним пріоритетам;
- ✦ недостатнє стимулювання впровадження інноваційних технологій та інвестицій в агропромислове виробництво;
- ✦ відсутність паритетних економічних відносин між аграрним сектором та іншими галузями економіки;
- ✦ недостатній рівень державної підтримки облаштування сільських територій;
- ✦ відсутність умов для підвищення рівня продуктивної зайнятості, створення додаткових робочих місць у сільській місцевості;
- ✦ тінізація та монополізація каналів реалізації сільськогосподарської продукції;
- ✦ відсутність інформаційного забезпечення сільського населення з питань господарювання.

Особливо важливими та такими, що потребують першочергового вирішення, є проблеми щодо забезпечення економічної активності сільського населення.

Так, досі не встановлено статус села як рівноправного нарівні з містом суб'єкта державної політики зайнятості, відсутній механізм забезпечення зайнятості сільських жителів, які вивільнятимуться з аграрного сектора в процесі реформ, у багатогалузевій виробничій і соціальної сфері села, неформовано контингент приватних сільськогосподарських виробників у сфері малого підприємництва, неефективно поєднуються інтереси дрібного, середнього і великого виробництва [3]. Таке коло проблем яскраво характеризує утворення просторово-територіальних диспропорцій у забезпеченні соціально-економічної безпеки України.

Ефективне реформування та забезпечення розвитку сільських територій є вагомим резервом розвитку галузей реального сектора економіки, стимулювання ділової активності, покращення інфраструктури та якості життя значної частини населення, що у підсумку дозволяє вирівняти просторово-територіальні диспропорції соціально-економічної безпеки держави. Передусім це потребує вдосконалення інституційного середовища задля забезпечення розвитку сільської економіки за такими напрямками, як організаційно-економічний, фінансово-інвестиційний та логістичний (табл. 1).

Запровадження організаційно-економічних інструментів повинно змінити стереотипи сільських мешканців та керівників сільськогосподарських підприємств. Основними з них є: неготовність відмовлятися від державних дотацій і субсидій на користь інноваційного виробництва; небажання витратити «зайві» кошти на проекти, які потребують додаткових організаційно-управлінських витрат і супроводжуються великою кількістю ризиків; нестача на вітчизняному ринку достатньої кількості консалтингових компаній, спроможних запропонувати ефективні шляхи трансферу інноваційних технологій із країн – членів ЄС; відсутність відкритого конкурентного середовища у секторі агропромислового виробництва.

Головною метою використання організаційно-економічних інструментів є децентралізація влади і підвищення функціональної спроможності органів місцевого самоврядування сільських територіальних громад. У цьому контексті першочергова увага повинна приділятися формуванню ефективного господарського механізму державної підтримки інновацій у сільському господарстві та в інших сферах економічної діяльності на селі. Адже нині діюча модель, зорієнтована на пряме бюджетне субсидування агровиробників, продемонструвала свою очевидну неефективність. Вона повинна поступитися місцем інструментам інноваційного менеджменту, які зарекомендували свою успішність у розвинутих державах світу. Насамперед це стосується поліпшення інвестиційного клімату через фінансування інфраструктурних проектів, створення агропромислових кластерів та агроіндустріальних парків, стимулювання конкуренції на аграрному та суміжних із ним ринках [1; 4; 8].

Варто виділити досвід країн – членів ЄС, які одним з головних завдань децентралізації влади вважали вирівнювання просторово-територіальних диспропорцій. Зокрема було прийнято низку стратегічних про-

Напрями та інструменти забезпечення розвитку сільських територій в умовах вирівнювання просторово-територіальних диспропорцій соціально-економічної безпеки України

Напрями	Інструменти
Організаційно-економічний	Модернізація інституційних елементів управління розвитком місцевих економічних комплексів; – формування елементів інноваційної інфраструктури розвитку сільських територій; – розвиток інфраструктури диверсифікації галузевої спеціалізації; формування та розвиток системної інфраструктури стимулювання інноваційного підприємництва; – розбудова мережі сучасних соціальних об'єктів, оновлення об'єктів комунальної інфраструктури
Фінансово-інвестиційний	Планування та системний розвиток мережі фінансово-кредитного та інвестиційного забезпечення; – підвищення дієвості інституцій залучення зовнішніх фінансово-інвестиційних ресурсів; – створення об'єктів моніторингу ефективності використання бюджетних фінансових ресурсів; – формування системи кредитної кооперації та фінансово-інвестиційної самоорганізації населення та підприємницького сектора; – інституціоналізація елементів залучення в економіку коштів трудових мігрантів
Логістичний	Розвиток об'єктів комунікаційної та транспортної інфраструктури; – підвищення якості функціонування елементів інфраструктури пасажирського транспорту; – модернізація вузлових транспортних об'єктів; – розбудова та оновлення об'єктів придорожного сервісу; – впровадження інтернет-технологій та автоматизованих систем функціонування і розвитку транспортно-логістичних об'єктів

Джерело: складено за [9, с. 99–120].

грам, які передбачали реалізацію інтегрованих, високоякісних і направлених на мультиплікацію механізмів стійкого економічного розвитку сільських територій. Виділимо програму «LIDER+» (бюджет якої більше 2 млрд євро), що реалізується з ціллю підтримки локальних виробників, створення доданої вартості для місцевої продукції, покращення рівня якості життя на селі, залучення інформаційних технологій на основі об'єднання сільських регіонів [10, с. 8–9; 12]. З метою об'єднання в єдине ціле національних мереж розвитку сільських територій країн – членів ЄС було створено Європейську Мережу сільських територій, перед якою поставлено такі завдання: моніторинг та узагальнення інформації про розвиток сільських територій ЄС; збір, поширення та консолідація на рівні ЄС позитивної практики розвитку сільських територій; організація зустрічей і семінарів на рівні ЄС для суб'єктів, активно зацікавлених у розвитку сільських територій; підтримка національних мереж та ініціатив щодо міжнародної співпраці [2; 11].

Застосування фінансово-інвестиційних інструментів насамперед націлена на диверсифікацію сільської економіки на інноваційні основи. Багатофункціональність розвитку сільських територій означає, що завдяки відповідному господарському механізму підтримки та сприяння розвитку як сільського господарства, так і несільськогосподарських видів економічної діяльності на селі ці території повинні перетворитися на повноцінну частину національного господарства, де населення користуватиметься благами, за якістю та кількістю максимально прирівняними до урбанізованих систем із ідентичними можливостями особистого розвитку та економічного достатку.

В контексті вирівнювання просторово-територіальних диспропорцій соціально-економічної безпеки держави багатофункціональний розвиток сільських територій створюватиме умови для максимальної реалізації синергетичного ефекту в функціонуванні економіки

сільських територій, що сприятиме підвищенню їх інвестиційної привабливості, зокрема в контексті реалізації інноваційних проектів. Насамперед це стосується туризму та рекреації, сфери послуг, включаючи надання побутових послуг населенню, винесення у сільську місцевість (приміські зони) частини традиційно «міських» видів діяльності, зокрема розвитку харчової промисловості, ІТ-компаній, підприємств енергетичного сектора тощо [1; 8].

Згідно з логістичним напрямом використання інструментів передбачає розвиток інфраструктури сільських територій. Так, відбувається формування господарського механізму, зорієнтованого на вирішення таких завдань: розвиток об'єктів соціальної, комунальної та інноваційної інфраструктури; реалізація низки інноваційних проектів у сфері методичного обслуговування та освіти, будівництва доріг та телекомунікаційних мереж, фізичної культури та спорту; забезпечення доступу сільського населення до мережі Інтернет.

ВИСНОВКИ

Просторово-територіальні диспропорції соціально-економічної безпеки є постійною характеристикою нашої держави, яка вже довгий час утвердилася й негативно впливає на розвиток національної економіки. Для їх вирівнювання важливо розглядати низку варіантів, які передбачатимуть створення передумов для покращення взаємодії та відновлення спільного розвитку економік сільської і міської територій. Так, розвиток сільських територій може ефективно бути забезпеченим інструментами господарського механізму за організаційно-економічним, фінансово-інвестиційним та логістичним напрямками. При цьому, кожен із інструментів не лише передбачатиме досягнення в сільській місцевості стандартів, які вже утвердилися в містах, а й засвідчуватиме цільову орієнтацію на підвищення ефективності процесів забезпечення соціально-економічної безпеки держави. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Борщевський В. В.** Організаційно-економічні механізми інноваційного розвитку сільських територій Карпатського регіону. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1182/>
- 2. Гилка М. Д.** Розвиток сільських територій України у контексті євроінтеграційних процесів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 124–129. URL: <http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/27.pdf>
- 3. Гоголь Т. В.** Багатофункціональний розвиток сільських територій – стратегічна мета державної регіональної політики. *Державне управління: теорія і практика*. 2011. № 1. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Gogol.pdf>
- 4. Котляров І. Д.** Аутсорсинг в сільському господарстві: сучасна ситуація і аналіз перспективи. *Научний журнал НІУ ІТМО*. Серія «Економіка і екологічний менеджмент». 2016. Вип. 3 (26). URL: http://openbooks.ifmo.ru/read_economics/6582/6582.pdf
- 5. Павленко А.** Розвиток сільських територій: стратегія на майбутнє // Інтернет-ресурс Сьогодні.ua. URL: <http://www.segodnya.ua/opinion/pavlenkocolumn/rozvitok-sliskih-teritory-strategya-na-maybutn-710846.html>
- 6.** Підтримка децентралізації в Україні: швейцарсько-український проект. URL: <http://despro.org.ua/despro/project/>
- 7.** Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» від 19.08.2007 р. № 1158. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>
- 8.** Пріоритети, механізми та інструменти соціально-економічного розвитку периферійних територій західних регіонів України: аналітична доповідь Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Львові. URL: <http://lv.niss.gov.ua/content/articles/files/Dopovid-peryfter-75ed5.pdf>
- 9.** Стратегічні пріоритети та механізми інноваційного розвитку сільських територій західного регіону України: монографія/за ред. В. В. Борщевського, Т. Г. Васильціва. Львів: Аверс, 2014. 176 с.
- 10. Шапгала К. О.** Використання європейського досвіду розвитку сільських територій. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. Вип. 229. С. 7–9.
- 11.** Council Regulation (EC) № 1698/2005 of 20 September 2005 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD). URL: <http://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2005/1698/oj>
- 12. Engel J. F., Warshaw M. R., Kinnear T. C.** Promotional strategy: managing the marketing communications process. Chicago, London: Irwin, 1994. 624 p.

REFERENCES

- Borshchevskiy, V. V. "Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy innovatsiinoho rozvytku silskykh terytorii Karpatskoho rehionu. Analytychna zapyska" [Organizational-economic mechanisms of innovation development in the rural areas of the Carpathian region. Analytical note]. <http://www.niss.gov.ua/articles/1182/>
- "Council Regulation (EC) № 1698/2005 of 20 September 2005 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD)". <http://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2005/1698/oj>
- Engel, J. F., Warshaw, M. R., and Kinnear, T. C. *Promotional strategy: managing the marketing communications process*. Chicago; London: Irwin, 1994.
- Hylka, M. D. "Rozvytok silskykh terytorii Ukrainy u konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv" [Development of rural territories of Ukraine in the context of European integration processes]. *Hlobalni*

ta natsionalni problemy ekonomiky. <http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/27.pdf>

Hohol, T. V. "Bahatofunktsionalnyi rozvytok silskykh terytorii – stratehichna meta derzhavnoi rehionalnoi polityky" [Multi-functional development of rural areas – the strategic goal of state regional policy]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia i praktyka*. <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Gogol.pdf>

Kotlyarov, I. D. "Autsorsing v selskom khozyaystve: sovremennaya situatsiya i analiz perspektivy" [Outsourcing in agriculture: current situation and prospects analysis]. *Nauchnyy zhurnal NIU ITMO*. Seriya «Ekonomika i ekologicheskiy menedzhment». http://openbooks.ifmo.ru/read_economics/6582/6582.pdf

[Legal Act of Ukraine] (2007). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>

"Priorytety, mekhanizmy ta instrumenty sotsialno-ekonomichnoho rozvytku periferiinykh terytorii zakhidnykh rehioniv Ukrainy: analitychna dopovid Rehionalnoho filialu Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen u m. Lvovi" [Priorities, mechanisms and instruments of socio-economic development of peripheral areas of the Western regions of Ukraine: analytical report of the Regional branch of the National Institute for strategic studies in Lviv]. <http://lv.niss.gov.ua/content/articles/files/Dopovid-peryfter-75ed5.pdf>

"Pidtrymka detsentralizatsii v Ukraini: shveysarsko-ukrainskyi proekt" [Support of decentralization in Ukraine Swiss-Ukrainian project]. <http://despro.org.ua/despro/project/>

Pavlenko, A. "Rozvytok silskykh terytorii: stratehiia na maibutnie" [Development of rural territories: strategy for the future]. *Internet-resurs Sьогодні.ua*. <http://www.segodnya.ua/opinion/pavlenkocolumn/rozvitok-sliskih-teritory-strategya-na-maybutn-710846.html>

Stratehichni priorytety ta mekhanizmy innovatsiinoho rozvytku silskykh terytorii zakhidnoho rehionu Ukrainy [Strategic priorities and mechanisms for innovative development of rural areas of the Western region of Ukraine]. Lviv: Avers, 2014.

Shaptala, K. O. "Vykorystannia yevropeiskoho dosvidu rozvytku silskykh terytorii" [Using the European experience of development of rural territories]. *Kultura narodov Prychernomor'ia*, no. 229 (2012): 7–9.